

Рівненський державний гуманітарний університет
Освітньо-ресурсний центр РДГУ
Кафедра педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти

ОСВІТА В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Рівне
2023

УДК 37.091:316.422
О-72

Рекомендовано до друку Вченою радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 6 від 25 травня 2023 р.)

Рецензенти:

М. П. Пантюк, доктор педагогічних наук, професор,

О. О. Красовська, доктор педагогічних наук, професор.

Авторський колектив: Дейнега О. В., Дейнега І. О. (р. 1), Сойчук Р. Л. (р. 2), Яремович М. А. (р. 3), Глінчук Ю. О. (р. 4), Акімов В. Ю. (р. 5), Журба К. О. (р. 6), Грицай Н. Б. (р. 7), Яковишина Т. В. (р. 8), Лісова С. В. (р. 9), Третяк О. М. (р. 10), Боровець О. В. (р. 11), Синьчук О. М. (р. 12).

Освіта в умовах реформування: теорія і практика: монографія / Дейнега О. В., Дейнега І. О., Сойчук Р. Л., Яремович М. А., Глінчук Ю. О., Акімов В. Ю., Журба К. О., Грицай Н. Б., Яковишина Т. В., Лісова С. В., Третяк О. М., Боровець О. В., Синьчук О. М.; за наук. ред. Р. Л. Сойчук. Рівне : О. Зень, 2023. 354 с.

ISBN 978-617-601-425-6

У монографії представлено теоретичні та практичні аспекти дискурсу реформування освітньої системи України. Означену поліаспектність спроектовано на коло наукових проблем, пов'язаних із трансформаціями в управлінні вищою освітою за умов глобалізації економіки, вихованням дітей і молоді в цифровому світі, формуванням національної та громадянської солідарності як особливих складників професійної підготовки майбутніх учителів, специфікою організації освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти з плекання професійної ідентичності майбутнього вчителя, зокрема безпековим складником розвитку соціальної відповідальності майбутніх учителів і створення інформаційно безпечного й інклюзивного освітньо-виховного середовища закладу освіти, застосуванням інноваційних педагогічних технологій в освітньому процесі, набуттям професійної компетентності майбутніх педагогів і розвитком обдарованості, різновекторністю такої в закладах вищої освіти за умов європейського простору освіти.

Монографія стане в нагоді викладачам і здобувачам вищої освіти, а також усім, хто не байдужий до проблем освіти та професійної підготовки майбутніх педагогів у сучасному освітньому середовищі закладів вищої освіти.

УДК 37.091:316.422

© Дейнега О. В., Дейнега І. О., Сойчук Р. Л.,
Яремович М. А., Глінчук Ю. О., Акімов В. Ю.,
Журба К. О., Грицай Н. Б., Яковишина Т. В.,
Лісова С. В., Третяк О. М., Боровець О. В.,
Синьчук О. М., 2023

ISBN 978-617-601-425-6

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. Реалії та трансформації в управлінні вищою освітою за умов глобалізації економіки	6
РОЗДІЛ 2. Методологічні підходи до формування національної солідарності в майбутніх учителів	27
РОЗДІЛ 3. Сутнісна характеристика громадянської солідарності як особливого складника професійної підготовки майбутніх учителів	66
РОЗДІЛ 4. Безпековий складник у розвитку соціальної відповідальності майбутніх учителів	88
РОЗДІЛ 5. Наукова інтерпретація концепту «інформаційне насильство в освітньому середовищі закладу вищої освіти»	101
РОЗДІЛ 6. Виховання дітей і молоді в цифровому світі	116
РОЗДІЛ 7. Різнобічне виховання учнівської молоді в позакласній роботі з природничих предметів	135
РОЗДІЛ 8. Теоретичні засади розвитку проблеми обдарованості	148
8.1. Ретроспективний аналіз сутності поняття «обдарованість»	148
8.2. Психолого-педагогічні умови розвитку обдарованості в учнів початкової школи	162
8.3. Зміст підготовки вчителя початкових класів до роботи з обдарованими дітьми	173
РОЗДІЛ 9. Організація освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти з формування професійної ідентичності вчителя	188
РОЗДІЛ 10. Професійна компетентність майбутнього вчителя початкових класів	223
РОЗДІЛ 11. Застосування методу портфоліо в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів	273
РОЗДІЛ 12. Інноваційна методика ТАН-Содерберг у навчанні учнів із порушенням інтелектуального розвитку в інклюзивному освітньому просторі початкової школи	312

РОЗДІЛ 5
НАУКОВА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КОНЦЕПТУ
«ІНФОРМАЦІЙНЕ НАСИЛЬСТВО В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ
ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ»

В. Ю. АКІМОВ

Конституція України проголошує людину, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Держава повинна забезпечувати основоположні права та свободи громадянина і безпечні для його життя та здоров'я умови в усіх сферах життєдіяльності. Не є винятком і освітнє середовище, що виступає осередком становлення особи як повноцінної та індивідуальної особистості. Проте притаманна на сьогодні освітньому процесу низка особливостей, детермінованих наявністю соціально негативних явищ, увиразнює нагальну потребу проектування безпечного й недискримінаційного освітнього середовища закладів вищої освіти, зокрема профілактики і протидії насильству.

Жорстокість до людини зокрема зумовлює жорстокість до суспільства загалом. Це розкриває логіку визнання пріоритетним завданням будь-якого соціуму запобігання випадкам насильства, що в поєднанні зі створенням сприятливих умов для життя, розвитку та здобуття освіти окреслює вагому площину державної політики. Остання набула легітимного статусу в спектрі міжнародних і українських нормативно-правових документів, як-от: Загальній декларації прав людини, Конвенції про права дитини, Конституції України, Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Указі Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 р., Наказі Міністерства освіти і науки «Деякі питання реагування на

випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти» та ін.

Аналіз широкого кола досліджень уможливує констатацію про висвітлення науковцями таких аспектів проблеми профілактики та протидії насильства в освітньому середовищі навчальних закладів, як: сутність і специфіка профілактичної роботи в різних соціальних інституціях України (О. Безпалько, І. Зверева, В. Оржеховська й ін.); особливості формування правової свідомості молоді особистості (І. Бех, Т. Дем'янюк, А. Кузьмінський, М. Фіцула й ін.); соціально-педагогічні засади профілактики насильства в сім'ї (Л. Повалій, В. Постовий, Т. Шульга й ін.), насильства щодо жінок і людей похилого віку (О. Моховіков, О. Шинкаренко й ін.), насильства стосовно підлітків (І. Хозраткулова, В. Ролінський, І. Сарженко, О. Кочемировська); прищеплення молодому поколінню навичок ведення здорового способу життя (Ю. Бойчук, Ю. Мельник, С. Омельченко й ін.).

Однак, попри очевидний інтерес учених до вищезазначеного феномену, процес створення безпечного та недискримінаційного освітнього середовища закладів вищої освіти (далі – ЗВО) позначений певними труднощами. Проблема профілактики та протидії насильству у студентської молоді закладів вищої освіти ще не набула цілісного осмислення в науковій спільноті, залишаючи поза фокусом її уваги особливості створення такого освітнього середовища за умов суспільної нестабільності, відстоювання незалежної державності та суперечливих інформаційних впливів. Так, процес організації безпечного та недискримінаційного освітнього середовища ЗВО до нині належно не схарактеризовано.

Комплексний підхід до вивчення будь-якого явища передбачає всебічний аналіз наукових поглядів, їхній синтез і аргументоване узагальнення. Для розгляду окремих дефініцій у дискурсі педагогічної науки, а особливо інтерпретації перехідних концептів та явищ, доцільно

вдаватися до багатоаспектного вивчення й обґрунтування його складників і першопричин.

У широкому значенні насильством є застосування сили для досягнення чого-небудь; примусовий вплив на когось або щось [10, с. 303]. У більш розгорнутому трактуванні йдеться про «енергетичний вплив на органи і тканини організму людини, їх фізіологічні функції шляхом використання матеріальних факторів зовнішнього середовища та/або вплив на її психіку шляхом інформаційного впливу, що вчиняється всупереч або поза її волею» [4]. Прикметним вважаємо розгляд «насилля» не лише у фізичній, а й в інформаційній площинах.

У межах дослідження «інформаційного насильства» як однієї з категорій насилля доцільно виокремлювати «діапазони» його вияву серед різних верств населення, у формах їхньої взаємодії, особливостей утілення в середовищі соціальних інституцій. Дотримуємося думки про детермінованість вияву інформаційного насильства, а точніше – його рівня, рівнем інформаційного впливу на учасників соціальної групи. Вочевидь, що окреслення соціальних груп за сучасних умов людського буття відбувається за напрямками їхніх спільних інтересів чи діяльності: група людей, об'єднаних спільними інтересами або видом діяльності, більш схильна до насильницьких дій порівняно із соціально розрізненою чи маргінальною. До типових прикладів створення умов для формування таких гуртів належать заклади освіти, зокрема вищої, де, на відміну від загальноосвітніх, контингент здобувачів формують з огляду на коло інтересів і переконань.

Бачення освітнього середовища ЗВО в ідеалістичному розрізі передбачає його позиціонування як найкращого способу організаційно-педагогічної та наукової взаємодії суб'єктів освітнього процесу, що уможлиблює набуття майбутніми фахівцями різних сфер діяльності професійної компетентності. Втім останнє не перекреслює логіки представлення освітнього середовища ЗВО з його структурованою

системою організаційних і дидактичних заходів як сприятливого для формування негативного «мікроклімату» виникнення виявів інформаційного насильства.

Концепт «інформаційне насильство в освітньому середовищі ЗВО» видається перспективним науково інтерпретувати на засадах комплексності та гіпотетично-дедуктивного методу. Річ у тім, що як окремий концепт це явище науковій інтерпретації не підлягало, тож максимально вичерпне й усебічне його осмислення уможливило узагальнення характеристик складників останнього.

Можна задекларувати, що підходи до інтерпретації проблеми інформаційного насильства стосуються його змісту та першопричин виникнення переважно у сфері соціально-гуманітарних і поведінкових наук. На наш погляд, раціональним буде вивчення «інформаційного насильства освітнього середовища ЗВО» в дещо іншому дискурсі з огляду на специфіку механізму організації освітнього процесу у ЗВО, вікові особливості учасників освітнього процесу, форми їхньої взаємодії.

Інформаційне насильство визначає «не роль інформації при здійсненні насильницьких актів, а інструментальне призначення новітніх засобів масової інформації у продукуванні насилля, специфіку трансформації насилля у інформаційному суспільстві загалом» [17, с. 26]. Тобто основними інструментами реалізації інформаційного насилля слугують інформаційні впливи, зокрема з використанням новітніх засобів розповсюдження інформації.

Так, В. Слюсар потрактовує «інформаційне насильство» як «соціально-культурне насилля, яке здійснюється у латентній формі на основі репрезентації недостовірної картини світу» [17, с. 31], а Дж. Штейн – як передусім неправомірний інформаційний вплив на особу або групу осіб із метою маніпулювання їхньою свідомістю [18].

У вузькому сенсі О. Дзьобань називає інформаційне насильство несилловим впливом (дією) на ментальну сферу, що суперечить закономірному перебігу подій [3, с. 147].

Перелік прикметних ознак «інформаційного насилля» утворюють «інформаційний вплив», «неправомірність», «латентність», «маніпулювання свідомістю» та «порушення закономірного перебігу подій». Це припускає ідентифікування різновидів і форм безпосередньої реалізації феномену «інформаційного насилля» як педагогічного вчення.

Найбільш дієвий засіб інформаційного насилля – це інформаційний вплив. Інформаційним впливом постає організоване цілеспрямоване застосування спеціальних інформаційних заходів і технологій для внесення змін у свідомість населення (корекція поведінки) та (або) інформаційно-технічну інфраструктуру об'єкта [11].

Найпоширенішим і найбільш широко згадуваним засобом інформаційного впливу (насилля) є інформаційна атака, що співвідносна не просто з «розповсюдженням яких-небудь викриттів, де доля правди перемішана з наклепом» [3, с.73], а спрямована на зміну свідомості людини з такими її наслідками, як дестабілізація, стрес, неконтрольовані «навіяні» вчинки.

Цікаво, що більшість дослідників поняття «інформаційна атака» ототожнюють її із засобами сучасної всесвітньої мережі Інтернет або телебачення. Інформаційні атаки, на думку Д. Вертона, «у глобальній мережі Інтернет – це інформаційно-психологічні операції та спроби маніпулювання свідомістю громадян через засоби масової інформації» [19].

До сфери інформаційних атак, на наше переконання, потрапляють окремі види реклами в ЗМІ, контекстна реклама з мережі Інтернет. Вимушений її перегляд спричиняє психологічну та соціальну деформацію різного ступеня в аудиторії як споживача. Керування свідомістю за допомогою контекстної реклами в соціальних мережах має досить значний

потенціал через наявність у замовників реклами персональних даних користувачів.

Останнє дає змогу витлумачити інформаційні атаки як своєрідний капкан, у якому користувач глобальної мережі опиняється з власної волі. Усе тому, що сучасні системи управління інформацією, які ґрунтуються на аналізі характеристик користувача (так звана цільова аудиторія), а також його інтересів (аналіз пошукових запитів, переглядів сторінок і тривалість споживання певного виду контенту), припускають посилення ефективності інформаційної атаки, зважаючи на наявність у її суб'єктів повного «портрета» об'єкта для реалізації маніпулятивних дій на вищому рівні. Тобто розвиток інформаційних технологій є пропорційним до підвищення ризику постраждати від інформаційної атаки – стати жертвою інформаційного насилля.

Інформаційне насилля підлягає диференціації на: отримання інформації без згоди її власника (несанкціоноване заволодіння або перехоплення інформації, яке полягає в несанкціонованому зборі даних про користувача та шпигунстві за ним); передання інформації без погодження отримувача (передання дезінформаційних даних, а саме: пропаганда, спам, некеровані масові розсилання рекламних опитувань, зовнішня реклама на банерах); утручання третіх осіб у вільний обмін інформацією (заволодіння авторськими правами осіб, використання їхніх публічних або непублічних висловлювань, різні види цензури). Розрізняють такі види інформаційного насилля: «інформаційний пресинг», «спотворення інформації», «недостатня інформація», «нелегітимна інформація» [1].

Явище «інформаційне насилля» є досить малодослідженим і позбавленим усталеного наукового підґрунтя. Тому безпосереднє дослідження виявів інформаційного насилля в освітньому середовищі вимагає аналізу потенційних ризиків його виникнення та форм вияву.

Інформаційне насильство в закладах освіти, зокрема ЗВО, не має чіткого юридичного визначення. Так, у статті 54 Закону України «Про освіту» зазначено, що педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники, інші особи, які долучаються до освітнього процесу, зобов'язані:

- захищати здобувачів освіти під час освітнього процесу від усіх форм фізичного та психічного насильства, приниження честі та гідності, дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувача освіти, запобігати вживанню на території закладів освіти алкогольних напоїв, наркотичних засобів, іншим шкідливим звичкам;

- повідомляти керівництво закладу освіти про факти булінгу (цькування) стосовно здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників, інших осіб, яких залучають до освітнього процесу, свідком якого вони були особисто, або інформацію про які отримали від сторонніх, вживати невідкладних заходів для припинення булінгу (цькування) [14].

Річ у тім, що гарантії попередження інформаційного насилля серед учасників освітнього процесу в ЗВО залишаються без чіткого нормативно-законодавчого регламентування – на відміну від безпосередніх виявів агресії. Тому для окреслення морфологічних особливостей інформаційного насильства в умовах освітнього середовища ЗВО видається доцільним ідентифікувати його учасників та особливості їхньої взаємодії.

Стереотипне бачення об'єктом насилля в закладах освіти тільки учня чи студента вже давно втратило актуальність. Безумовно, освітнє середовище ЗВО вирізняється оптимальними умовами для вчинення насильницьких дій проти здобувачів освіти, але таке твердження було би певною мірою об'єктивним у контексті класичних виявів насилля (цькування, приниження, булінг тощо). Тож те, що учасники освітнього процесу в ЗВО – особи повнолітні, вносить певну рівноправність в їхні

стосунки й уможлиблює мінімізування виявів насилля з позиції сили. Загалом вияви фізичного насильства для освітнього середовища ЗВО – на відміну від ЗЗСО – не є притаманними, що породжує умови для виникнення інших видів насилля.

Вважаємо, що у вищій школі всі учасники едукативного процесу можуть відігравати роль і об'єктів, і суб'єктів інформаційного насильства, а відтак змінювати останню на різних етапах взаємодії. Схематично структуру учасників цього процесу наведено на рис.5.1.

Рис. 5.1. Суб'єкти й об'єкти інформаційного насилля в освітньому середовищі ЗВО

Роль представлених на рис. 5.1 учасників не варто обмежувати лише освітнім процесом (викладацький склад і студенти), адже освітнє середовище – це певна система «формування особистості, простір, де соціалізується і розвивається особистість». Освітнє середовище, за словами

О. Писарчук, повинно бути гнучким, неперервним, варіативним, інтегрованим і сприяти взаємодії його учасників [12].

Ступінь зв'язку учасників освітнього середовища ЗВО відзначається різною вираженістю, тривалістю й регулярністю. Водночас те, що суб'єкти й об'єкти інформаційного насилля мають певні вікові категорії, важелі формального чи інформального впливу один на одного, ускладнює ідентифікацію жертв і агресорів. У такому ключі імпонує думка С. Жижека [20] про вираженість, тривалість і регулярність інформаційного насилля, диференційованого за трьома видами.

Перший – суб'єктивне насилля. Вирізняється виявами соціального насильства, що «лежать на поверхні», легко помітні, їх ідентифікує більшість людей.

Другий вид – системне. Переважно є латентним, непомітним, але постійно наявним у людському суспільстві (й тим ще небезпечніше). Це «нерідко катастрофічні наслідки спокійної роботи організаційно-бюрократичних систем (політичних, економічних)».

Третій – символічне насильство. Здебільшого втілене в мові, загальному мовленні. Це не лише очевидні випадки мови-ненависті, а більш фундаментальна форма насильства, яка зумовлена й ґрунтується на організації соціальних спалахів через інформаційні «вкиди» резонансного виміру.

Уточнення ролей учасників освітнього процесу в контексті потенцій виникнення інформаційного насилля вимагає аналізу інформаційного аспекту системи освітнього середовища ЗВО, що передбачає ідентифікацію механізмів взаємодії учасників освітнього процесу, їхньої регулярності та тривалості. Взаємозв'язок потенційних суб'єктів та об'єктів у освітньому середовищі ЗВО притаманний різним етапам і охоплює такі складники:

навчально-науковий складник освітнього середовища – проведення лекційних, практичних, лабораторних і семінарських занять; попередній,

поточний і підсумковий контроль компетентностей здобувачів вищої освіти; консультаційні заняття з навчальних дисциплін; організація екскурсій та інших позакласних освітніх заходів; науково-дослідна робота;

організаційний складник освітнього середовища – взаємодія здобувачів вищої освіти з працівниками адміністрації ЗВО (співробітники деканату й інших відділів), самостійна робота здобувачів вищої освіти (взаємодія з працівниками бібліотеки, лабораторій);

спортивний і культурний складник освітнього середовища – участь учасників освітнього процесу в спортивних секціях, змаганнях; у гуртках і заходах не навчального й не наукового значення, а розважального чи мистецького;

побутовий складник освітнього середовища (учасники, що мешкають у студентських приміщеннях для спільного проживання) – взаємодія з персоналом гуртожитків; спільні житлово-побутові умови проживання здобувачів вищої освіти;

неформальний складник освітнього середовища (не регламентований нормативно-законодавчими актами або положеннями ЗВО) – участь у культурних, політичних, мистецьких чи інших організаціях, які не входять до структури ЗВО, однак відіграють важливу роль у професійному становленні здобувача вищої освіти.

Зрозуміло, що вищенаведений перелік потенційно можливих актів взаємодії учасників освітнього середовища ЗВО певною мірою є базовим, тобто таким, що відображає найбільш характерні етапи взаємодії потенційних суб'єктів та об'єктів інформаційного насилля.

Наступний етап інтерпретації інформаційного насилля у ЗВО – це визначення типових джерел його виникнення. Розглянемо основні з них.

Внутрішні структурні підрозділи ЗВО, які публікують розпорядження, накази, вказівки різним службам і відділам, деканатам тощо.

Засоби масової інформації місцевого, державного та міжнародного рівнів, які є публічними та загальнодоступними для всіх учасників освітнього середовища (переважно друкована преса, телеканали, радіостанції).

Інтернет-джерела розповсюдження інформації (інтернет-портали, розважальні вебресурси, спеціалізовані тематичні вебресурси).

Соціальні мережі та месенджери, що дають змогу обмінюватися інформацією в закритих групах через забезпечення різного рівня конфіденційності та безпеки учасників.

Масові заходи, що проходять у межах або поза межами ЗВО та безпосередньо стосуються освітнього середовища у просвітницьких чи розважальних аспектах.

Залежно від джерела поширення інформації та класифікації вираженості, тривалості й регулярності інформаційне насилля в умовах освітнього середовища ЗВО може набувати вияву в нижчепредставлених формах.

Тролінг – різновид інформаційного насилля, що має цілеспрямований вимір, підлягає реалізації здебільшого за допомогою спеціальних організацій або певних осіб для формування громадської думки на замовлення [10]. В умовах освітнього середовища може бути зафіксованим під час певних виборних процедур, які зумовлені результатами голосування (обрання на певні посади працівників ЗВО або (в тому числі громадські) здобувачів вищої освіти), здійснення заходів прихованої комерційної реклами серед усіх учасників освітнього середовища. Вдаються до такого переважно зацікавлені особи й організації шляхом системного та символічного насилля за допомогою залучення різних видів інформаційних джерел.

Кібербулінг – вияви булінгу із застосуванням цифрових та інформаційних технологій [19]. В освітньому середовищі ЗВО може бути використовуваним для розповсюдження неправдивої інформації про

певних осіб для їхньої дискредитації. Підлягає реалізації шляхом надсилання повідомлень з образами, погрозами, з очевидно неправдивою інформацією із позиціонуванням адресанта за іншу особу. Кібербулінг є синтезом суб'єктивного та системного видів насильства, розповсюджуваних через інтернет-джерела, соціальні мережі та месенджери. Пріоритетною метою кібербулінгу постає завдання ментальної, емоційної та фізичної шкоди певній особі чи групі.

Кібермобінг – переслідування на роботі за допомогою засобів інформаційних технологій. Х. Лейман визначив цю категорію як психологічний тиск на робочому місці, вияви якого – цькування, чвари, підсиджування, плітки, інтриги, хамство, емоційне насильство, сексуальне домагання [16]. Мобінг може мати форми суб'єктивного, системного й символічного вияву інформаційного насилля. В освітньому середовищі ЗВО переважно виникає серед працівників, які практикують індивідуальний або колективний тиск. Набуває реалізації в основному в межах внутрішніх структурних підрозділів закладу, масових заходів, соціальних мереж і месенджерів.

Заради об'єктивності варто зазначити, що українські та закордонні вчені припускають можливість вияву в інформаційному просторі й інших, окрім згаданих вище, видів насилля. Втім комплексне оцінювання таких переконує в їхній природі як варіантів своєрідного поєднання кібербулінгу, тролінгу та кібермобінгу.

Загалом у межах окреслення концепту «інформаційне насилля в освітньому середовищі ЗВО» обстоювали розглянуті вище наукові позиції щодо загальноприйнятої типізації інформаційного насилля, суб'єкт-об'єктної парадигми, складників освітнього середовища як базису диференціювання джерел виникнення насилля та його форм.

Отож, «інформаційним насиллям в освітньому середовищі ЗВО» вважаємо «активний вплив на свідомість учасників освітнього середовища

ЗВО не в силовий спосіб, без їхньої згоди й із порушенням інформаційної свободи особистості, що суперечить закономірному перебігу подій».

Проведені й описані наукові пошуки не розкривають повною мірою сутність концепту «інформаційне насилля в освітньому середовищі ЗВО», однак їхні результати виступають вектором подальших досліджень у царині профілактики інформаційного насилля у ЗВО.

Список використаних джерел:

1. Безлюдний О. І. Насильство в сім'ї: теоретичні розвідки американських дослідників. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 3. С. 121–131.

2. Данильчук Л. О. Методика організації інформаційно-профілактичної кампанії у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: зб. наук. праць. Серія: Педагогічні науки*. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2017. Вип. 36. С. 64–67.

3. Дзьобань О. П., Пилипчук В. Г. Інформаційне насильство та безпека: світоглядно-правові аспекти: монографія / за заг. ред. проф. В. Г. Пилипчука. Харків: Майдан, 2011. 244 с.

4. Ігнатов О. М. Насильство як спосіб вчинення злочину: поняття та сутність. URL: file:///C:/Users/%D0%9A%D1%81%D1%8E%D1%88%D0%B0/Downloads/FP_index.htm_2010_3_21.pdf (Дата звернення: 10.11.2020).

5. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. Український фонд «Благополуччя дітей». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/21kbos.pdf>. (Дата звернення: 29.10.2021).

6. Конституція України: офіц. текст: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. зі змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р.: станом на 1 січня 2006 р. Київ: Мін-во юстиції України, 2006. 124 с.

7. Лівінгстон С., Серд А. Кібербулінг – що це та як це зупинити? 10 фактів, які підлітки хочуть знати про кібербулінг. ЮНІСЕФ. 2020. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/cyberbullying>.

8. Наказ МОН України від 26.02.2020 № 293 «Про затвердження плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу в закладах освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-spryamovanih-na-zapobigannya-ta-protidiyu-bulingu-ckuvannyu-v-zakladah-osviti> (дата звернення: 08.12.2021).

9. Наказ МОН України від 28.12.2019 №1646 «Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-20#Text>. (Дата звернення: 04.12.2021).

10. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т.: 42000 сл. / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ: Аконіт, 2003. Т. 2. 926 с.

11. Остроухов В. До проблеми забезпечення інформаційної безпеки України. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/59848/14-Ostroukhov.pdf?sequence=1> (Дата звернення: 07.11.2020).

12. Писарчук О. Т. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до організації освітньо-розвивального середовища: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. Т. Писарчук. Тернопіль, 2016. 21 с.

13. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 21.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>. (дата звернення: 30.11.2021).

14. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 21.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page#Text>. (Дата звернення: 29.11.2021).

15. Соціальна педагогіка: словник-довідник / за заг. ред. Т. Ф. Алексеєнко. Вінниця: ООО «Планер», 2009. 548 с.

16. Leymann H. The Mobbing Encyclopaedia. URL: www.leymann.se/English/frame.html.
17. Slyusar V. M. Informational violence in the symbolic exchange and modern media reality: the modus dimension. *Філософські науки*. 2019. С. 25.
18. Stein G. Information War – Cyberwar – Netwar. URL: [www.infowar.com/mil c4i/ steinl](http://www.infowar.com/mil%20c4i/steinl).
19. Verton D. A Definition of Cyber-terrorism. URL: [http://www.computerworld. Com](http://www.computerworld.com).
20. Zizek Slavoj. Violence. Profile Books. 2009. 218 p.

Наукове видання

**Освіта в умовах реформування:
теорія і практика:**

Монографія

**За науковою редакцією
доктора педагогічних наук, професора
Руслани Леонідівни Сойчук**

Підписано до друку 25.05..2023 р.
Формат 60x34x16 . Папір офісний.
Гарнітура Times New Romans.
Ум. друк. арк. 12,1.
Тираж 300 прим.

Видавець: Олег Зень
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія РВ № 26 від 6 квітня 2004 р.
вул. Кн.Романа, 9/24, м. Рівне, 33022,
068 025 067 4, olegzen@ukr.net

Друк: кафедра педагогіки початкової,
інклюзивної та вищої освіти РДГУ
вул. Пластова, 31, м. Рівне, 33000
тел. 0-362-62-00-84